

Реферат на тему: "Значення творчості А. Ахматової для світової літератури"

Анна Ахматова

Реферат на тему:

"Значення творчості А.Ахматової
для світової літератури"

АННА АХМАТОВА (1889-1966) — російська поетеса, що її творчість узагальнила шлях, пройдений російською культурою від "Срібної доби" до періоду хрущовської "відлиги". Дебютувавши у межах акмеїстичної течії, А. Ахматова упродовж своєї мистецької еволюції сягнула вершин модерністської лірики.

На долю А. Ахматової у російській літературі випала особлива місія. Вустами Ахматової заговорила, розправивши могутні крила, російська жіноча поезія. Видатні сучасниці поетеси зазначали, що у своїй творчості вона дала "цілу книгу жіночій душі", висловила головні її суперечності, "яким стільки років не було виходу..." В особі Ахматової російська "жіноча" поезія дорівнювалася до "чоловічої", скасувавши давні упередження, згідно з якими аналогічні явища у російській літературі XIX ст. здебільшого зверхньо оцінювалися хіба що як розваги освічених дам. Не випадково критика майже відразу відвела Ахматовій місце поруч з О. Блоком. Та й сам Блок з великою повагою вирізняв її на тлі багатой творчими особистостями "Срібної доби". Він і книжки свої надписував їй як рівний — рівній: "Блок — Ахматовій".

Друга заслуга цієї поетеси полягала в тому, що, пройшовши через усі катаклізми російської історії перших двох третин XX ст. — дві світові війни, революції, страшні ексцеси радянської влади від часів її встановлення до хрущовської "відлиги", — переживши загибель блискучого покоління творчої інтелігенції "Срібної доби", Ахматова завершила цілу епоху російської культури, стала хранителькою її найкращих традицій і передала трагічний досвід свого покоління поетам 60-80-х років. Вона була одним із тих майстрів слова, які не дали бур'янові соцреалістичної літератури заповнити ниву російської словесності.

1912 р. відзначився двома важливими подіями: виходом у світ першої поетичної збірки "Вечір", що відразу була схвалена критикою, і народженням сина — Льва Гумільова, який згодом став видатним істориком. Упродовж десятиліття були створені й надруковані поетичні збірки "Чотки" (1914), "Біла зграя" (1917), "Подорожник" (1921), "Anno Domini" (1922). Ці збірки відбивають важливий перелом у творчому розвитку поетеси, що відбувся у 1914 р.: в ахматовський художній світ, раніше обмежений інтимно-камерними темами, входить бурхлива сучасність з такими її стрижневими поняттями, як "історія", "епоха", "батьківщина", "народ". Важливими складовими ахматовського поетичного кредо стають ідея морального обов'язку та

почуття відповідальності за долю вітчизни.

Після революції 1917 р. А. Ахматова могла залишити свій "захланний і грішний" край і поповнити лави тих діячів російської літератури, що, з боєм відірвавшись від коріння, перебралися за кордон, аби врятувати свою духовну свободу й життя. Гіпотетично існував також інший варіант — своїм талантом прислужитися новій владі, як це зробили деякі інші відомі літератори. Ахматова обрала найважчий шлях. Вона залишилася в Росії (оскільки головним своїм обов'язком вважала поділяти долю батьківщини), однак обрала позицію "внутрішньої еміграції" (оскільки з мистецькою безкомпромісністю та людською мужністю зберігала вірність своїй музі, виплеканій культурою "Срібної доби").

У серпні 1921 р. А. Ахматова отримала страшну звістку про розстріл колишнього свого чоловіка М. Гумільова, якого було звинувачено у змові проти радянської влади. Ще не раз вона довідається про арешти, тортури і зникнення друзів та знайомих у залитих кров'ю камерах в'язниць і бараках сибірських таборів.

Дихаючи отруйним повітрям, в якому задихалися мільйони співгромадян, спостерігаючи, як батьківщина, що на початку ХХ ст. вражала світ розквітом культури, стрімко перетворюється на жорстоку виправну колонію, в якій "удосконалення" людської природи супроводжується хрустом кісток і ріками крові, Ахматова дедалі глибше усвідомлювала свою особисту причетність до загальнонародного лиха. Жахливу абсурдність того, що відбувалося у країні та в її власній долі, поетеса з афористичною влучністю пізніше сформулює у поетичному рядку: "Таке вигадував Кафка".

Хвиля сталінських репресій зачепила і найближчих її людей — сина та чоловіка (М. Пуніна). Власні переживання, що були приватним виявом страждань усього народу, поставленого навколішки одним із найстрашніших тиранів людської історії, поетеса увиразнювала у своїх віршах. Так народився "Реквієм" — найвидатніший поетичний пам'ятник жертвам сталінських злочинів.

Ахматова постраждала від тоталітарного режиму і як поетеса. Упродовж п'ятнадцяти років над нею тяжіла заборона на друк. Переслідування цензури вона сприймала як багаторічне катування: поетеса почувала себе засудженою, яку позбавили "вогню й води", ув'язненою, яку оточили арктичні льоди мовчання, поетом, чия муза була безжалісно закатована.

Розділила Ахматова долю свого народу і за часів Другої світової війни. Переїхавши 1941 р. з блокадного Ленінграда до Ташкента, вона сповна зазнала тяжких поневірянь воєнного лихоліття у тилу. Та попри численні побутові труднощі, внутрішню невлаштованість, негаразди зі здоров'ям, поетеса часто виступала у шпиталях, читаючи свої вірші пораненим. Війна стала головною темою її тодішньої творчості.

1944 р. Ахматова повернулася до Ленінграда. Місто скидалося на страшного привида. Перші враження від змученого блокадою міста вона описала у своїй прозі.

Після перемоги радянських військ, яка, здавалося б, мала принести спокій у спустошену гітлерівською пошестю країну, знову затягнувся зашморг на шиї багатостраждальних народів сталінської імперії. І знову наступ реакції відбився на долі

поетеси. 1949 р. її сина було вдруге заарештовано, а кількома роками раніше вона стала об'єктом кампанії нещадного цькування у радянській пресі.

Поштовхом до цієї кампанії була сумнозвісна постанова про часописи "Звезда" та "Ленинград", в якій обливалися брудом письменники, що не вписувалися в офіційний курс радянської літератури. Головний удар був спрямований проти М. Зощенка та А. Ахматової. Поетеса мужньо сприйняла цю заздальгидь і добре сплановану проти неї акцію "публічної страти".

Порівнюючи себе, жінку зі зламанною долею, і ту "царськосільську веселу грішницю", якою вона була за часів юності, Ахматова сумно жартувала, що їй "підмінили життя". Втім, цей трагічний поворот долі зробив з неї великого поета.

До останніх днів А. Ахматова зберігала дивовижну творчу працездатність. Головними звершеннями 60-х років стало закінчення "Поеми без героя" (1962), над якою вона працювала чверть століття, і збірки "Біг часу" (1965). У 60-х роках до поетеси прийшло міжнародне визнання: вона отримала престижну італійську премію, була обрана почесним доктором Оксфордського університету.

До останньої своєї збірки, "Біг часу", А. Ахматова включила цикл "Таємниці ремесла", що порушував важливі питання поетичної праці. Він визначав творче кредо поетеси, містив її спостереження за процесом народження віршів, її роздуми над поетичною вдачею та драматичними взаєминами митця зі своїми творами, її бачення свого читача ("Та кожен читач —таємниця, / У землю закопаний скарб..."). Цей своєрідний заповіт, що узагальнив багаторічний досвід служіння поетичній музи, мав своїм духовним стрижнем ставлення авторки до творчості як до "святого ремесла" — ставлення, яке вона пронесла через усе життя, починаючи від дебюту у колі акмеїстів, котрим були близькі такі настрої.

Власне, трепетно-піететним поклонінням священному слову була просякнута російська поезія XIX ст., в якій А. Ахматова була закорінена як митець і як особистість. Таку позицію, зокрема, обстоював О. Пушкін (згадаймо його вірш, у якому поет уподібнювався біблійному пророку, а смислом його творчості проголошувалася необхідність запалювати словом серця людей). А. Ахматова підхопила і продовжила цю традицію у жорстокому XX ст., коли "священне слово" російської лірики десятиріччями втоптувалося в кров і бруд.

Слід зазначити, що Пушкін був однією з ключових постатей духовного світу поетеси. Геніальний засновник російської поезії, немов магніт, притягував її на різних етапах творчості.

Пушкін був для Ахматової і еталоном митця, і країною її духовного паломництва, і атлантом, який здійняв на своїх плечах склепіння рідної культури. Інтенсивне засвоєння пушкінського світу відбувалося не лише в поезії Ахматової, а й в її літературознавчих працях, що були позначені яскравим відбитком особистого захоплення предметом дослідження. Так створювалася індивідуально-авторська пушкініана А. Ахматової — окрема царина її творчої спадщини.

У ліриці А. Ахматової простежуються спадкоємні зв'язки з традиціями російської

психологічної прози XIX ст. — романами І. Тургенева, Л. Толстого, Ф. Достоевського, І. Гончарова. Наці зв'язки вказував, зокрема, О. Мандельштам, однодумець Ахматової по "Цеху поетів", з яким її пов'язували тривалі дружні взаємини: "...Ахматова принесла в російську лірику всю величезну складність російського роману XIX ст. Не було б Ахматової, якби не було Толстого та "Анни Кареніної", Тургенева з "Дворянським гніздом", всього Достоевського і почасти навіть Лескова.

Генезис Ахматової — у російській прозі, а не в поезії. Свою поетичну форму, гостру й своєрідну, вона розвинула з огляду на психологічну прозу".

Риси спорідненості з російським класичним романом XIX ст. простежуються, зокрема, в характері ліричної героїні ахматовських збірок 10-20-х років, її внутрішня роздвоєність між "святістю" та "гріхом", готовність нести хрест страждань нагадують духовні метання персонажів Ф. Достоевського. Звісно, в ахматовських віршах ці властивості розгортаються не у філософському, соціальному чи психологічному вимірах, а у координатах кохання. Відомий літературознавець Б. Ейхенбаум, аналізуючи поетику Ахматової, так сформулював зазначене роздвоєння її ліричної героїні: "Чи то "блудниця" з бурхливими пристрастями, чи то черниця-жебракка, що може вимолити в Бога прощення". (До речі, ця характеристика у спотвореному вигляді через двадцять років була використана ідеологами сталінського режиму як "викривальний" аргумент у кампанії цькування поетеси.)

Досвід психологічної російської прози дається взнаки в ахматовській манері передачі тонкощів душевних переживань і людських взаємин. У перших своїх збірках поетеса виявила надзвичайну майстерність у роботі з психологічною деталлю. Деталь (якась буденна річ, жест, особливість міміки) часто виростала у неї в емблему певного внутрішнього стану ліричного "я".

Однією із з'єднувальних ланок між інтимною лірикою А. Ахматової та оточуючим світом був мотив любові-жалю, характерний для російської усної народної творчості (до речі, у давнину в російській мові слово "жаліти" було синонімом слова "любити"). Породжені цим мотивом образи й настрої співчуття у коханні надавали ахматовській ліриці рис спорідненості з національним фольклором і прокладали шлях до її подальшої еволюції у напрямку наближення до народнопісенної культури.

Поезія зрілої Ахматової, як уже зазначалося, еволюціонувала від "любовного щоденника" до "документа епохи", в якому літопис загальнонародного буття, зливався з хронікою внутрішнього життя самої поетеси, котра усвідомила власну причетність до долі мільйонів співгромадян, фізично й морально закатованих у "соціалістичному раю". У цьому "документі" могутній епічний розмах художнього зображення "криваво-чорних" трагедій, що розгорталися на території СРСР, поєднувався з проникливим ліричним началом. А ліричне начало вирізнялося сполученням викривального пафосу та урочисто-проповідницьких інтонацій, що нагадувало тональність промов біблійних пророків, які відкривали своїм сучасникам очі на зло світу.

У контексті роботи над "документом епохи", котрий писався осторонь брехливого офіційного "літопису" буднів радянського народу, особливої ваги набувала категорія

пам'яті. "Людська пам'ять, — твердила А. Ахматова, — це сховище цінностей. Вона подібна до невичерпного джерела, яке б'є з-під землі й живить нашу енергію, розвиваючи почуття відповідальності за продовження справи тих, хто відійшов..."

Зазначена категорія у її поезії обіймала широке поле значень. Тут була і думка про загнану на манівці, змучену, але незнищенну правду про злочини тоталітарного режиму проти свого народу. І моральний обов'язок справити скорботну панахиду по всіх співвітчизниках, розчавлених ураганом історії. І прагнення увічнити у безсмертному слові світлу пам'ять друзів і колег по перу, що пішли з життя, до останнього ковтка випивши чашу страждань, піднесену немилосердною історією (їм Ахматова присвятила окремий цикл — "Вінок мертвим"). І почуття важкої, непозбутної пам'яті про особисті втрати й поневіряння. І усвідомлення пам'яті як єдиного надійного, недосяжного для радянських інквізиторів сховища для своїх творів (продовжуючи віршувати за умов терору 30-40-х років, А. Ахматова, через постійну загрозу арешту й конфіскації рукописів, зачувала свої поезії напам'ять, а також довіряла їх пам'яті вузького кола друзів). І осягнення філософського виміру категорії пам'яті у зв'язку з проблемами часу та сенсу буття. І мотив "нерукотворного пам'ятника", що його поет зводить у власній творчості. І ідея "прапам'яті", тобто пам'яті про попередній досвід душі, яким живилося ахматовське почуття безпосереднього живого зв'язку з минулим (і зокрема, з минулим російської історії та культури), а також тверде переконання поетеси у незнищенності всього, що відбувалося на землі, беззастережна віра в те, що "Бог зберігає все..." (як згодом скаже у присвяченому А. Ахматовій вірші великий поет Й. Бродський).

Пафос плекання пам'яті, з одного боку, і ствердження глибинного зв'язку своєї свідомості, творчого дару й життя з колективним "я" народу, з другого, визначав сутність ахматов-ської концепції мистецької місії. Важливою складовою цієї концепції була також моральна позиція, що полягала у мужньому виборі поетесою (а у її віршах — відповідно ліричною героїнею) власної долі, у великому її самозреченні й самовідданості країні, яку спіткала страшна історична кара, у готовності йти разом зі своїм народом хресним шляхом, стоїчно витримуючи всі випробування та зберігаючи гідність, людяність і вірність "святому ремеслу".

Творчість А. Ахматової продовжувала й розвивала традиції російської класики XIX ст. — О. Пушкіна, І. Гончарова, І. Тургенева, Ф. Достоєвського, Л. Толстого. Значну роль у становленні її поезики відіграла естетична програма акмеїзму.

Засадничим принципом ахматовської лірики є настанова на "пізнання світу через біль", що перегукувалася з художнім світом І. Анненського.

На ранньому етапі творчість Ахматової була "любовним щоденником", у якому тема кохання розроблялася під кутом зображення драматичних надламів і розривів взаємин. У процесі творчого розвитку поетеси її лірика поступово набувала форми своєрідного "літопису" трагічної епохи. Однією з центральних категорій художньої філософії Ахматової стала категорія пам'яті.

У художньому світі А. Ахматової відбувається "матеріалізація" складних і тонких

душевних порухів. Поетеса широко використовує психологічну деталь. Ахматовській ліриці притаманні емоційна стриманість, лаконізм і аскетичність у доборі художніх засобів, настанова на відтворення буденної мови.

Використана література

1. Виленкин В. В сто первом зеркале. — М., 1987. 2. Дудин М. Души высокая свобода // Перечитывая заново.

— Сб. лит.-крит. ст. Составитель В.А. Лавров. — М., 1989.-С. 45-59.

3. Жирмунский В. Творчество Анны Ахматовой. — Л., 1973.

4. Скотов Н. Книга женской души (О поэзии Анны Ахматовой) // Ахматова А. Собр. соч. в 2-х т. — Т. 1. — М., 1990.-С. 3-16.

5. Червинская О. Акмеизм в контексте Серебряного века и традиции. — Черновцы, 1997.